

Adina Dragomirescu

*A (SE) ȚINE – DE LA VERB LEXICAL LA VERB COPULATIV ȘI ASPECTUAL*¹

1. INTRODUCERE

1.1. Proiectul de cercetare

Analiza modului în care verbul *a (se) ține* (un verb de mișcare în sens larg, care exprimă poziționarea față de un reper) a trecut de la valoarea lexicală la cea copulativă și aspectuală face parte din proiectul de cercetare *Moving towards aspect, copula and passive. The diachronic reanalysis of motion verbs in Romanian (MOV) / De la verbe de mișcare la verbe aspectuale, copulative și pasive. Reanaliza diacronică a verbelor de mișcare în română*, desfășurat în perioada mai 2018 – aprilie 2020 în cadrul Institutului de Cercetări al Universității din București, de o echipă formată din Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, Raluca Brăescu, Irina Nicula Paraschiv, Adnana Boioc, Mădălina Botez, Ștefania Costea.

Obiectivul principal al proiectului este analiza proceselor prin care anumite verbe de mișcare, cu sau fără deplasare, s-au gramaticalizat în română ca:

(a) verbe aspectuale și inceptive (vezi și Guțu Romalo 1961, GALR I: 457–459): *a (se) apuca de, a se opri din, a se porni pe, a prinde a/să, a se pune pe, a urma, a sta să, a-i veni să*;

(b) verbe copulative (vezi și GBLR: 479–480): *a ajunge, a ieși, a se prinde, a rămâne, a trece de, a se ține, a veni*;

(c) auxiliare pasive (Jordan 1950; GALR II: 136–137, Dragomirescu, Nicolae 2014): *a se afla, a veni*.

Pentru fiecare dintre verbe, cu ajutorul studiului de corpus, este necesară identificarea contextului-cheie (engl. *switch context*, Heine 2002: 85) care a permis schimbarea sau a ambiguității (engl. *surface ambiguity*, Harris și Campbell 1995: 51) care a determinat reinterpretarea structurii. Un alt aspect important este analiza felului în care sensul lexical al fiecărui verb (adesea deictic) s-a păstrat atunci când verbul a căpătat valoare aspectuală, copulativă ori de auxiliar pasiv.

¹ Această cercetare a fost finanțată de Ministerul Cercetării și Inovării, CNCS – UEFISCDI, prin proiectul numărul PN-III-P1-1.1-TE-2016-0341, derulat în cadrul PNCDI III. O variantă a acestui articol a fost prezentată la *Al 18-lea Colocviu Internațional al Departamentului de Lingvistică. Româna și limbile romanice*, organizat la Universitatea din București, pe 23–24 noiembrie 2018.

1.2. Stadiul cercetării

Din lucrările despre gramaticalizare este cunoscut faptul că, în limbile lumii, verbele de mișcare se gramaticalizează mai ales ca auxiliare de timp și de aspect (Heine și Kuteva 2002). Transferul metaforic spațiu–timp favorizează acest proces de gramaticalizare (Bybee, Perkins, Pagliuka 1994: 269, Stolova 2005). Pe lângă valorile aspectuale, care fac deci obiectul unei bibliografii destul de extinse, verbele de mișcare românești au ajuns să aibă valori mai puțin studiate (verb copulativ, auxiliar pasiv): trecerea [verb de mișcare > verb copulativ] este o situație neînregistrată de Heine și Kuteva (2002) în lexiconul lor, iar procesul [verb de mișcare > auxiliar pasiv] este ilustrat, din câte se știe, (numai) de verbele *venire* și *andare* din italiană. Verbe copulative care își au originea în verbe de mișcare există și în alte limbi romanice (1), însă nu au fost studiate din punctul de vedere al gramaticalizării (Van Peteghem 1991: 158–159).

- (1) fr. *tomber, retomber, passer, rester, demeurer, apparaître*
 sp. *tornarse, mantenerse, quedar, mostrarse*
 it. *tornare, venire, restare, rimanere*

În ceea ce privește mecanismul care explică cele trei procese, este clar că nu se poate vorbi despre gramaticalizare în sens tehnic, singura trăsătură comună fiind pierderea capacității verbului de a atribui roluri tematice (vezi Roberts, Roussou 2013). În unele dintre aceste procese, intervine mecanismul de *reanaliză*, un mecanism care schimbă structura internă a construcțiilor sintactice, fără a produce modificări de suprafață (Harris, Campbell 1995: 50); acesta explică adesea trecerea de la verb de mișcare la verb aspectual și de la verb de mișcare la verb copulativ. Fenomenul de *gramaticalizare*, definit drept transformarea itemilor lexicali în elemente funcționale (vezi Roberts, Roussou 2003: 20, 36, 194 și bibliografia) explică numai trecerea de la verb de mișcare la auxiliar pasiv, celelalte schimbări reprezentând diferite stadii de gramaticalizare, adesea incipiente, dacă se adoptă o teorie a gramaticalizării ca fenomen înglobând mai multe etape (ca la Heine 2002, Heine, Kuteva 2002, între alții).

1.3. Relația verb de mișcare → verb copulativ/aspectual

În româna modernă, există mai multe verbe copulative care provin de la verbe aspectuale: (a) verbe care la origine exprimă mișcarea/schimbarea de localizare: *a ajunge, a ieși, a trece, a veni*; (b) verbe care la origine exprimă localizarea: *a rămâne*; (c) verbe care la origine exprimă un tip de mișcare fără deplasare: *a se prinde, a se ține*. În româna veche, inventarul era și mai bogat (vezi Dragomirescu 2016: 151–163).

Este destul de bine reprezentată și clasa verbelor aspectuale care provin din verbe de mișcare: (a) verbe care la origine exprimă mișcarea/schimbarea de localizare:

a se opri din, a se porni să, a se pune pe, a urma; (b) verbe care la origine exprimă localizarea: *a sta să*; (c) verbe care la origine exprimă un tip de mișcare fără deplasare: *a se apuca de, a (se) prinde (să)*.

Intuiția care trebuie verificată pentru toată lista de verbe, și pe care o vom verifica aici pentru *a se ține*, este aceea că aceleași tipuri de verbe de mișcare au devenit și verbe copulative, și verbe aspectuale. O astfel de intuiție – rezultat exclusiv al analizei verbelor românești în discuție – nu a fost formulată/testată până acum. Există însă generalizări care privesc procese de gramaticalizare în care sunt implicate clase întregi de verbe; de exemplu, Dik (1987) subliniază tendința verbelor copulative de a se gramaticaliza ca verbe auxiliare. În privința dublei tendințe a verbelor de mișcare de a căpăta atât valori aspectuale, cât și copulative, este de remarcat că aproape în toate situațiile una dintre noile valori este mai pregnantă (de unde și încadrarea în lista de mai sus), iar cealaltă mai rară. De exemplu, verbul *a (se) apuca* a ajuns să se folosească în primul rând cu valoare aspectuală (2a), însă este atestată, în limba populară, și utilizarea copulativă (2b,c):

- (2) a. *Omul s-a apucat de treabă.*
 b. *Acum, de când a apucat măricel [băiatul], ne e de mare trebuință.*
 (Reteganul, P.I. 15/10, în DA, s.v. *apuca*)
 c. *Acum, la bătrânețe..., baba bătrână apucă grea.* (Frâncu-Candrea, M. 258, în DA, s.v. *apuca*)

Așadar, în cele ce urmează, ne vom ocupa de verbul *a (se) ține*, ca exponent al unei clase de verbe care la origine exprimă un tip de mișcare fără deplasare: *a se apuca, a (se) prinde, a se ține* (vezi Botez, Dragomirescu 2019), considerând că analiza proceselor sintactice în care este implicat acest verb poate aduce contribuții la studiul general al gramaticalizării, din moment ce Heine și Kuteva (2002), în lexiconul lor de gramaticalizare, înregistrează pentru intrarea KEEP numai utilizarea ca verb aspectual exprimând valoarea [continuu].

2. VALORILE VERBULUI A (SE) ȚINE ÎN ROMÂNĂ ACTUALĂ

În limba de azi, *a se ține* are valoare copulativă, fiind urmat de adjective calificative (3a) și de substantive relaționale (3b):

- (3) a. *El se ține tare/tânăr.*
 b. *El se ține frate cu Ion.*

Prima dintre utilizări este atestată și în franceză, ceea ce sugerează că, probabil, există o motivație interlingvistică a acestui tip de proces:

- (4) a. *Se tenir pour battu.*
 b. *Les gens du commerce qui se tiennent tous pour des petits et grands astucieux de profession s'avèrent le plus souvent dans la pratique comme d'insurpassables gaffeurs.* (Céline, *Voyage*, 1932, p. 217 – *Trésor de la langue française*, atilf.fr)

O altă utilizare este cea de verb „atributiv”, urmat de un complement predicativ al obiectului, exprimat prin substantive precedate de prepoziții ale calității:

- (5) *El te ține de fraier.*

Ca verb aspectual, *a se ține* exprimă două valori diferite: o valoare continuativă/iterativă, atunci când este urmat de un complement prepozițional cu prepoziția *de* (6a,b) și o valoare durativă, atunci când este urmat de compliniri neprepoziționale (6c); aceasta din urmă pare a fi moștenită din latină, neexistând indicii ale unui proces de gramaticalizare pe teren românesc.

- (6) a. *El se ține de treabă.*
 b. *El se ține de prostii.*
 c. *Ședința ține două ore.*

3. VALORILE VERBULUI *A (SE) ȚINE* ÎN ROMÂNĂ VECHĂ

Pentru a descrie situația verbului *a (se) ține* în româna veche, am pornit de la prezentarea contextelor din DLR și am realizat un studiu de corpus, folosind lista de texte din SOR (Timotin 2016).

3.1. Verb copulativ

Pentru ipostaza de verb copulativ, atestările din corpus indică faptul că sursa schimbării o reprezintă contexte ambigue în care se face referire la localizare (7a,b) sau la postură (7c), verbul *a se ține* fiind urmat de un adjectiv sau de o grupare adjectivală, eventual adverbială (7c):

- (7) a. *Că opreaște amu cu această pildă înălțarea celor ce se țin [cu mintea prea sus]_{Adj}.* (CC².1581: 12, în DLR, s.v. *ține*)
 b. *Iară cine iaste întru noi mai bun de alalți să nu se ție [mare]_{Adj} și să nu se prea-înălțe.* (CC².1581: 93, în DLR, s.v. *ține*)
 c. *Ea se ținea [drept]_{Adv}, vorbea rar și chibzuit.* (Slavici, O. II, 46, în DLR, s.v. *ține*)

A se ține urmat de un adjectiv apare frecvent în corpus, în texte de tip diferit. Frecvența utilizării este una dintre condițiile de gramaticalizare:

- (8) a. *nu pot cunoaște orbitura lor, ce se țin mai mândri și mai înțelepți.* (CC¹.1567: 75^v)
 b. *Derept aceia trebuiaște să știți rugăciunea creștinească, deaca vă țineți creștini și botezați, că rugăciunea iaste arma voastră.* (CC¹.1567: 82^v)
 c. *Așa fac și acmu cei oameni ce se țin mai buni și mai sfinți decât alalți.* (CC¹.1567: 164^r)
 d. *Acesta iaste tâlcul aceștii evanghelie, Frații miei, cu ceastă pildă ceartă Domnul Hristos pre ceia carei se roagă în nădejdea lucrurilor sale și se țin derepți înaintea lu Dumnezeu prentu faptele lor.* (CC¹.1567: 165^v)
 e. *pre cel fecior mai mare să înțeleagem pre fariseii și cărtularii carei se ținea derepți și se mâniară pre Hristos unde priimiia pre păcătoși.* (CC¹.1567: 171^r)
 f. *Nu te sfădi cu nimea, nu te ținea vârtos, ce milostivnic cătră toți să fii.* (CC¹.1567: 183^r)
 g. *să fim pururea deșteptați și să prevegheam și să ne ținem noi gata a mearge înaintea lu Dumnezeu.* (CC¹.1567: 241^r)
 h. *A șasea era măreațele, cine se ține sus și mândru; și aceeaa o trimise muierilor în lume.* (FD.1592–604: 544^v–545^r)
 i. *Întâiu, easte svârșit nălțime, când omul ș-arată măriile și se ține mai mare de alalți.* (FD.1592–604: 575^r)
 j. *Și tu te ținî tinăr, iar zile să vor împuțina și tu veri muri.* (A.1620: 61^v)
 k. *deaca nu s-au cercat să aibă întru sine frica lui Dumnezeu, carea să cheamă și iaste începătură înțelepciunei, ce s-a ținut ei mai înțelepți, cum zice și Pavel apostol.* (VRC.1645: 8^v)
 l. *Vai, ceia ce să țin înțelepț de sine și denaintea lor măiestri.* (DPar.1683: II17^r)
 m. *Iară Xant să întristă foarte și să ținî înșelat de ospăț.* (VE.1703: 197)
 n. *Iară cele ce să ținea mai capite dintru celelalte au zis.* (Bert.1774: 26^v)
 o. *Țăranul nu se ține sătul [fără păpușoi].* (I. Ionescu, C. 59/22, în DLR, s.v. ține)
 p. *Fericitând națiunea noastră..., ne ținem înșine fericiți.* (FM.1862, 23, în DLR, s.v. ține)
 q. *Dacă n-am o țără de sorghitură, parcă nu mă țin sătulă.* (Șez., VI, 64, în DLR, s.v. ține)

A se ține urmat de substantive este ceva mai rar atestat și în texte mai târzii, ceea ce sugerează că structura predicativă [*a se ține* + adjectiv] a fost primară, combinația cu substantive fiind ulterioară apariției valorii copulative:

- (9) a. *Care aceasta numai de la un grec țarigrădean o am auzit, carele să ținea mare știut.* (CIst.1700–50: 8^v)
 b. *Badea numai cizme are / Și se tine gazdă mare.* (Reteganul, CH., 20, în DLR, s.v. ține)
 c. *Degeaba mă țin voinic, Dacă n-am arme să-ncing.* (Șez. I., 9, în DLR, s.v. ține)

Posibilitatea de a lua un complement exprimat prin propoziție (infinitivală (10) sau introdusă prin *că* (11)) dovedește faptul că structura a atins un grad mai mare de gramaticalizare, așa cum rezultă din stadiile de gramaticalizare a auxiliarelor identificate de Heine (1993: 59–65):

- (10) a. *Mă țiiu fericit a fi că mi-e a grăi astăzi înaintea ta.* (N.Test.1648 169r/18, în DLR, s.v. ține)
 b. *Se ținea fiecare a fi cea mai frumoasă.* (Ispirescu, U., 6, în DLR, s.v. ține)
 (11) a. *ce le pare lor că văd mai bine decât alții și se țin că sânt purtători orbilor.* (CC¹.1567: 75^r)
 b. *Cu acest cuvânt va să smerească Hristos spre cest tânăr unde se ținea că e bun unde era oarecând nește porâncele ale lu Dumnezeu ținut.* (CC¹.1567: 93^r)
 c. *Iustinian... se ținea însuși că e prea înțelept.* (Moxa, 377/16, în DLR, s.v. ține)
 d. *Împăratul: Care este cea mai mare nebunie la om? A să ține pe sine cineva că este înțeleptu.* (Bert.1774: 22^r)
 e. *Eu mă țin că sunt voinic; Fetele-mi zic: boșantic.* (Bibicescu, P.P. 207, în DLR, s.v. ține)

Considerăm, mai mult convențional, că structurile de la (10) și (11) conțin un verb copulativ și un nume predicativ, deoarece numele predicativ se raportează la subiect, iar structurile sunt primare (fără reorganizare). Acestea pot însă fi interpretate și ca structuri cu predicatie secundară, dacă elementul esențial pentru identificare este posibilitatea de a apărea în structuri reorganizate, din care sunt eliminate elementul de relație subordonator și verbul copulativ *a fi*:

- (12) a. *se țin* [~~că sânt~~] *purtători orbilor*
 b. *unde se ținea* [~~că e~~] *bun*
 c. *se ținea* însuși [~~că e~~] *prea înțelept*
 d. *A să ține* pe sine cineva [~~că este~~] *înțeleptu.*
 e. *Eu mă țin* [~~că sunt~~] *voinic.*

3.2. Verb atributiv

Pentru valoarea de verb atributiv, urmat de un complement predicativ al obiectului (care se raportează la complementul direct prezent în structură), considerăm că sursa

schimbării o reprezintă contexte ambigue, în care *a ține* păstrează valoarea lexicală, fiind urmat de prepoziția *ca*, ambiguă ca interpretare – prepoziție a comparației sau a calității (13a–d). Ulterior, tiparul s-a extins și la prepoziția *de*, în ipostaza de prepoziție a calității (13e). Așadar, pentru aceste construcții, pe lângă schimbarea lexicală a verbului *a ține* „a nu lăsa să scape” > „a considera”, un rol esențial l-a avut prepoziția *ca*, deoarece a permis ambiguitatea care a favorizat reinterpretarea structurii ca fiind predicativă (de exemplu, *ca nește streini îi ține* înseamnă „îi ține ca și cum ar fi străini” sau, prin reanaliză, „îi consideră străini”).

- (13) a. *Samarean iaste Iisus Hristos, pre cine jidovii **ținură** ca un proclat și blăstemat, neștiind nece leagea tocmită de Dumnezeu, nece porâncile bătrânilor, și ziseră lui.* (CC¹.1567: 136^v)
- b. *Iară de-aciia nici [ca un proroc **nu-l ținea** ei pre el, ce mai mare de toți și mai bun.* (CC².1581: 104, în DLR, s.v. *ține*)
- c. *Acel om carile-i acolo acelui pământ domn... ne **țin**u așa ca când am vrut fi iscoade.* (PO.1582: 149/25, în DLR, s.v. *ține*)
- d. *Către ai ei de feal, ca pre ai ei îi hrănește, iară ai bărbatului, ca nește streini îi **ține**.* (VE.1703: 186)
- e. *Dece domnia înțelegând, îndat-au poroncit de l-au slobodzit și poroncindu să nu să teamă nime de nemic, că acele lucruri toate le-au iertat. Și-ncă **au ținut** și pe ficiorul lui Batiște de rău.* (NL.~1750–66: 39)

Odată fixată valoarea de verb atributiv, *a se ține* se asociază cu complementele predicative ale obiectului (raportate la un complement direct coocurent) de tip diferit:

- adjective fără prepoziție

- (14) a. *pre mișei, pre săraci, pre dosădiți să nu-i urâm, ce, cum învață Pavel, să **ținem** pre toți mai buni decât noi.* (CC¹.1567: 63^v)
- b. *iară Hristos judecă pre el și mai laudă pre mitariul, pre care lumea **ținea** prea mare păcătos, așa zicând Hristos.* (CC¹.1567: 167^v)
- c. *ei le **țin** neapărate ce e de n[e]apărat.* (Prav.1581: 274^r)
- d. *Iară pre ceia ce nu le țin **întregi** goni-i-va de la sine și le va zice: „Duce-ți-vă de la mine, blăstemaților, în focul de veaci, unde-i gătat diavolului și slugilor lui!”.* (VRC.1645: 8^v)
- e. *Înțeleptul: Ba înțeliaptă, de te voi nebună **ținea** și prin a ta nebunie înțelept să mă fac.* (CD.1698: 127)
- f. *Prostatec îl **ținea** Vasilie vodă pre Matei vodă.* (CLM.1700–50: 229^f)
- g. *spun să hie dzis vornicul de Țara de Sus, pre carele îl **ținea** ei mai prostatec dentr-alții în sfat.* (CLM.1700–50: 237^v)

- h. *de au ieșit în doao rânduri den scaun și după sminteala sa și în Țara Muntenească cu căzacii, tot **au ținut** domniia lui Vasilie vodă nestricată la împărăție, până ce au sosit Ștefan vodă la Roman.* (CLM.1700–50: 297^v)
 i. *Bertoldu: Cărbunii cei acoperiți **țin** cenușa herbinte.* (Bert.1774: 38^v)

• substantive cu citire de tip „gen” (engl. *kind*)

- (15) a. *Să neștene va amăgi[!] atare vergură, carea încă n-ară fi obrocită și va durmi cu însa, să-i dea dzeastrea și și-o **ține** muiare.* (PO.1582: 252)
 b. *Sluga sa și pe cela ce-l **ține**a fecior de suflet.* (Prav. 105, în DLR, s.v. *ține*)

• adjective participiale

- (16) a. *Că zice cum mirul usucă pre trup și-l **ține** neputrezit în multă vreme.* (CC¹.1567: 16^v)
 b. *Doară pentru lăcomia lumiei aceale trupure neîngrupate **țin**.* (CC¹.1567: 17^r)
 c. *cum să sloboadză acasă cu voi fratele vostru carele **ține** prins.* (PO.1582: 152)
 d. *ce fiind la hire foarte prostatec, îl scoasesă den împărăție și-l **ține**a ascuns între grădini.* (CLM.1700–50: 202^v)
 e. *și au legat pre câțva boieri, câți au fost mai capete și i-**au ținut** pen ieșitori închiși, peste știrea veziriului.* (CLM.1700–50: 211^v)
 f. *Îi încungiurase Vasilie vodă și cu niște neamți ai săi, de-i bătea și tot **au ținut** cetatea toată vara închisă.* (CLM.1700–50: 263^v)
 g. *neștiindu nemic de vinirea lui Gligorie-vodă, că-l **ține**a viziriul tănuit.* (NL.~1750–66: 35)
 h. *Că de multe ori să prilejaște, cei denafară încungiură pre cei dinlăuntru și-i **țin** închiși și-i flământzăscu.* (NL.~1750–66: 48)
 i. *de vreme că n-am păzit porunca lui, nici am putut într-o noapte să **ținem** puiul închis.* (Bert.1774: 27^r)
 j. *de vreme că un ceas n-ați putut să **țineți** încuietă o cutâie.* (Bert.1774: 29^{r-v})

• propoziții; structurile de tip (17a) pe de o parte sugerează un grad mai mare de gramaticalizare, iar, pe de altă parte, ca și cele de la (11), aparțin numai convențional complementului predicativ al obiectului, posibilitatea de a reorganiza structura prin eliminarea elementului de relație și a verbului copulativ *a fi* sugerând interpretarea ca predicății secundare (17b)

- (17) a. *Ca nește dușmani ne **va ținea** că sintem, că l-am lăsat de au omorât pre fiul său.* (Sind.1705: 82^v)
 b. *Ca nește dușmani ne **va ținea** [~~ea sintem~~]*

3.3. Verb aspectual

Pentru ipostaza de verb aspectual durativ, cel mai probabil sursa schimbării o reprezintă contextele în care *a ține* păstrează sensul lexical („a se lega, a se agăța de”, dar și „a păstra, a menține”) și în care este urmat de construcții prepoziționale cu *de*, ambigue ca interpretare (18a). Sunt frecvente în limba veche și structuri ambigue similare fără *de* (18b-c).

- (18) a. *Nime nu poate a doi dom[ni] sluji... Sau de unul se va ține, pre altul va părăsi.* (Ev. sl.-rom. 144/12, în DLR, s.v. *ține*)
 b. *Ce să nu ne grijim de aceastea ale lumiei, ce toate trudele pentru învățatura Domnului să priimim și să ne ținem foarte cu usârdie întru postire.* (CC².1581: 538–539)
 c. *Unde iaste Xerxis și Artaxerxis, aceștia carii în loc de Dumnădzău să socotiia și mai puternici decât toți oamenii lumii să ținea până într-atâta, cât și cu luciul mării și cu valurile furtunii ei vrea să stăpâniască.* (CD.1698: 135)

Valoarea durativă se actualizează și în structuri de tipul *a se ține + de + substantiv*, care, conform atestărilor, par a fi ceva mai târzii decât cele de la (18):

- (19) a. *Încă de pohtele trupului, mai vârtos se țin muierile decât bărbații.* (FD.1592–604: 475r)
 b. *Ucenicii ... tot să ținea de meștersug.* (CazV.1643: 258, în DLR, s.v. *ține*)
 c. *Iar de vremi ci voi să vă țineți așa tare de hătmanie, trebui și eu să mă ții[u], fiind stăpân a vasă mai multe.* (Herodot, 378, în DA, s.v. *ține*)
 d. *Te ții de fleacuri..., om bătrân.* (Delavrancea, O. II, 212, în DA, s.v. *ține*)

În absența prepoziției *de*, apare construcția *a ține + substantiv*, cu o valoare atestată din latină, așa cum am menționat deja:

- (20) a. *Numele rău puțină vreme ține.* (FD.1592–604: 576^v)
 b. *Iară foarte au ținut puțină vreme războiul.* (CLM.1700–50: 165^f)
 c. *Ce au ținut foarte puțină vreme războiul.* (CLM.1700–50: 177^f)
 d. *Și au ținut acea turburare 9 dzile.* (CLM.1700–50: 201^v)
 e. *Ce, n-au ținut mult aceia sfadă, curund au venit la tocmală cu împăratul nemțasc.* (CLM.1700–50: 236^f)
 f. *Pâinea a unui sat de la Hotin ar hi putut a ținea un an, sau câtă era numai în târg.* (CLM.1700–50: 260^f)
 g. *S-au scornit o ciură mare în toată țara în dzilele acestui domnu la vleato 7183, de la luna lui iuni, ș-au ținut pân' la ghenar.* (NL.~1750–66: 60)
 h. *Ți să cade să faci o inimă de leu și să arăți vitejiia sufletului tău la această tâmplare, de vreme că atâta ține durerea cât zăbovește moarte.* (Bert.1774: 55^v)

Este posibil ca vechimea și frecvența mare a construcțiilor de la (20) să fi contribuit la trecerea verbului lexical către valoarea aspectuală și în alte tipare sintactice, cum este cel cu *de*.

4. CONCLUZII

Analiza datelor din româna veche în comparație cu cele din româna actuală sugerează următoarele concluzii:

(i) verbul *a (se) ține* și-a dezvoltat în română două valori speciale: valoarea copulativă (și „atributivă”) și valoarea aspectuală, traseu urmat și de celelalte două verbe care exprimă o mișcare fără deplasare, *a (se) prinde* și *a (se) apuca*;

(ii) cele două valori nu pot fi explicate decât ca stadii incipiente ale unui proces de gramaticalizare: structurile cu *a ține* lexical (cu sensul „a cuprinde (cu mâna)”) au fost reinterpretate ca: (a) structuri copulative sau atributive în contexte în care erau urmate de adjective și în care apăreau referiri la poziție sau la postură; în timp, s-au extins și la contexte în care referirile la poziție sau la postură s-au pierdut; pentru valoarea atributivă, singura pentru care *a ține* este urmat de prepoziții ale calității în limba veche, un rol important l-a avut și ambiguitatea prepoziției *ca* (comparație sau calitate); (b) structuri aspectuale, în contexte în care era urmat de grupuri prepoziționale cu *de*; această schimbare a fost favorizată și de existența sensului durativ, moștenit din latină;

(iii) din punct de vedere teoretic, analiza verbului *a (se) ține* (ca și a celorlalte verbe din clasa lui) sugerează că verbele de mișcare permit simultan apariția valorii copulative și a celei aspectuale (în cazul lui *a (se) ține* prima fiind predominantă), uneori suprapuse în același context; această corelație nu a fost observată până acum nici pentru română, nici pentru alte limbi.

SURSE

- A.1620 – *Alexandria*. Ed. F. Zgraon, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2005 (*Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, 11).
- Bert.1774 – *Bertoldo*. Ed. Magdalena Georgescu, București, Editura Minerva, 1999 (*Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, 3), 157–239.
- CazV.1643 – Varlaam, *Cazania*, ed. J. Byck, Bucharest, Editura Academiei, [s.a.], 1–506.
- CC¹.1567 – Coresi, *Tâlcul Evangheliilor*. Ed.: Coresi, *Tâlcul evangheliilor și molitvenic românesc*, ed. V. Drimba, București, Editura Academiei Române, 1998, 31–187.
- CC².1581 – Coresi, *Evanghelie cu învățătură*. Ed. S. Pușcariu, Al. Procopovici: Diaconul Coresi, *Carte cu învățătură (1581)*, vol. I, *Textul*, București, Socec, 1914.
- CD.1698 – Dimitrie Cantemir, *Divanul*. Ed.: D. Cantemir, *Opere complete*, I, *Divanul*, ed. V. Câdea, București, Editura Academiei, 1974, 103–405.
- CIst.1700–50 – Constantin Cantacuzino, *Istoria Țării Românești*. Ed.: *Istoria Țării Românești atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino*, ed. O. Dragomir, București, Editura Academiei Române, 2006, 145–202.
- CLM.1700–50 – Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*. Ed.: M. Costin, *Opere*, ed. P. P. Panaitescu, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958, 41–201.

- DLR [= DA] – *Dicționarul limbii române*, Tomul I, A–B, București, Editura Academiei Române, 2010.
- DLR – *Dicționarul limbii române*, Tomul XVII, T–U, București, Editura Academiei Române, 2010.
- DPar.1683 – Dosoței, *Parimiile preste an*, 1683, ed. M. Ungureanu, Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2012, 95–356.
- FD.1592–604 – *Floarea darurilor*. Ed. Alexandra Roman Moraru, București, Editura Minerva, 1996 (*Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, 1), 119–182.
- NL.~1750–66 – Ion Neculce, *Letopisețul*. Ed. Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, ed. I. Iordan, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, ed. a II-a, 1959, 31–388.
- PO.1582 – *Palia de la Orăștie*. Ed. V. Pamfil, București, Editura Academiei, 1968.
- Prav.1581 – *Pravila ritorului Lucaci*. Ed. I. Rizescu, București, Editura Academiei, 1971, 161–83.
- Sind.1705 – *Sindipa*. Ed. M. Georgescu, București, Editura Minerva, 1996 (*Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, 1), 249–315.
- Trésor de la langue française*, atilf.fr
- VE.1703 – *Viața lui Esop*. Ed. Violeta Barbu, București, Editura Minerva, 1999, 175–208.
- VRC.1645 – Varlaam, *Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc*. Ed.: Varlaam, *Opere, Răspunsul împotriva catihismusului calvinesc*, ed. M. Teodorescu, București, Editura Minerva, 1984, 143–230.

BIBLIOGRAFIE

- Botez, Dragomirescu, 2019 = Mădălina Botez, Adina Dragomirescu, „Un processus de grammaticalisation inattendu: de ‘prendre, empoigner, saisir’ à ‘commencer’ et ‘devenir’ en roumain”, comunicare prezentată la *Le XXIXe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes*, Copenhaga, 1–6 iulie.
- Bybee, Perkins, Pagliuka, 1994 = Joan Bybee, Revere Perkins, William Pagliuka, *The Evolution of Grammar. Tense, Aspect, and Modality in the Languages of the World*, Chicago, London, The University of Chicago Press.
- Dik, 1987 = Simon C. Dik, „Copula auxiliarization: How and why?”, în: Martin Harris, Paolo Ramat (ed.), *Historical Development of Auxiliaries*, Berlin/New York/Amsterdam, Mouton de Gruyter, Dik, Simon C., Copula auxiliarization: How and why?, p. 53–84.
- Dragomirescu, 2016 = Adina Dragomirescu, „The subject(ive) predicative complement”, în *SOR*: 151–163.
- Dragomirescu, Nicolae, 2014 = Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, „The multiple grammaticalization of Romanian *veni* ‘come’. Focusing of the passive construction”, în: Maud Devos, Jenneke van der Wal (ed.), *Come and go off the beaten of grammaticalization path*, Berlin, Mouton de Gruyter, 69–100.
- GALR I, II = *Gramatica limbii române*, 2008, coord. Valeria Guțu Romalo, București, Editura Academiei Române.
- GBLR = *Gramatica de bază a limbii române*, coord. Gabriela Pană Dindelegan, București, Univers Enciclopedic.
- Guțu Romalo, 1961 = Valeria Guțu Romalo, „Semiauxiliare de aspect?”, în „Limba română”, X, 1, 3–15.
- Harris, Campbell, 1995 = Alice C. Harris, Lyle Campbell, *Historical Syntax in Cross-Linguistic Perspective*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Heine, 1993 = Bernd Heine, *Auxiliaries. Cognitive Forces and Grammaticalization*, New York/Oxford, Oxford University Press.

- Heine, 2002 = Bernd Heine, „On the role of the context in grammaticalization”, în: Ilse Wischer, Gabriele Diewald (ed.), *New Reflections on Grammaticalization*, Amsterdam/Philadelphia, Benjamins, 83–101.
- Heine, Kuteva, 2002 = Bernd Heine, Tania Kuteva, *World Lexicon of Grammaticalization*, Cambridge University Press.
- Iordan, 1950 = Iorgu Iordan, „Note sintactice”, în „Studii și cercetări lingvistice”, I, 2, 269–279.
- Roberts, Roussou 2013 = Ian Roberts, Anna Roussou, *Syntactic Change*, Cambridge, Cambridge University Press.
- SOR = Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *The Syntax of Old Romanian*, Oxford, Oxford University Press.
- Stolova, 2015 = Natalia I. Stolova, „Expressing Time through Space: A Comparative Diachronic Perspective on Romance Periphrastic Past and Future”, în: Martine Coene, Liliane Tasmowski (coord.), *On Space and Time in Language*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 193–207.
- Timotin, 2016 = Emanuela Timotin, 2016, „Corpus”, în: SOR, p. 639–648.
- Van Peteghem, 1991 = Marleen Van Peteghem, *Les phrases copulatives dans les langues romanes*, Wilhelmsfeld, Gottfried Egert.

A (SE) ȚINE ‘KEEP’ – FROM LEXICAL VERB TO COPULA AND ASPECTUAL VERB

(Abstract)

This paper discusses the mechanism by which the Romanian verb *a (se) ține* ‘keep’ became a copula and an aspectual verb. The corpus analysis focuses on the contexts which favoured the passage from lexical to copula and aspectual verb. Other relevant aspects are brought into discussion: the ambiguity of the constructions which allowed the re-analysis, the role of the preposition *ca* ‘like, as’, also ambiguous in certain contexts, the spread of these verbs with clausal complements, indicating a higher degree of grammaticalisation. The more general proposal is that motion verbs (with or without change of location) become both aspectual and copula verbs, partially preserving their lexical (deictic) meaning.

Cuvinte-cheie: verb de mișcare, verb aspectual, verb copulativ, reanaliză.

Key words: motion verb, aspectual verb, copula, re-analysis.

*Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”,
București, Calea 13 Septembrie nr. 13
Facultatea de Litere, Universitatea din București
Str. Edgar Quinet nr. 5–7
Institutul de Cercetări al Universității din București
adina.dragomirescu@lingv.ro*